

HAKİKATİN ÖNEMSİZLEŞMESİ ÇAĞINDA GÖÇMEN KARŞITI SÖYLEM ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Gül CEYLAN TOK

gulceylantok@yahoo.com

ORCID: 0000-0001-7768-6790

Araştırma Makalesi
Research Article

Geliş Tarihi

Received: 4.11.2020

Kabul Tarihi

Accepted: 26.11.2020

A REFLECTION ON ANTI-MIGRANT DISCOURSE IN THE AGE OF POST-TRUTH

ÖZ "Post-truth", 2016 yılında Oxford Dictionary tarafından "Yılın Kelimesi" seçildi. Bu kelime "Nesnel hakikatlerin belirli bir konu üzerinde kamuoyunu belirlemede duygulardan ve kişisel kanaatlerden daha az etkili olması durumu" olarak tanımlanmıştır. Kavram 1992'den beri kullanımda olsa da, 2016'da Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden Ayrılma Referandumu, diğer adıyla Brexit süreci ve aynı yıl Donald Trump'ın ABD başkanı seçilme süreci sırasında geniş bir kullanıma girmiştir. Bu makalede post-truth dönemi ve göçmen karşıtı söylemler arasındaki ilişki, Brexit ve Trump'ın başkanlık süreçlerine bakılarak incelenecektir. Göçmen karşıtı söylem, ayrılma taraftarı "Vote Leave" kampanyasının ve Trump'ın 2016 başkanlık seçim kampanyasının önemli bir bileşenydi. Her iki kampanya da seçmen kitlelerinin korku ve önyargılarına dayanarak oluşturdukları yalanı bolca içeren, göçmen karşıtı söylemleri, küresel ekonomik sistemin mağdur ettiği seçmen kitlelerini mobilize etmekte kullanmıştır. Hakikatin önemsizleşmesi sürecinde teknoloji şirketleri, sosyal ağlar ve stratejik iletişim ajansları gibi aktörler önemli rol oynamaktadır. Yeni medya düzenindeki yenilik bu aktörlerin de katkısıyla yalanın inanılmaz bir hızla yayılmasıdır. Makalede Donald Trump'ın başkanlığı süresince uyguladığı göçmen karşıtı politikalar incelenmiş ve göçmen karşıtı söylem açısından 2016 ve 2020 seçim kampanyaları karşılaştırılmıştır. Brexit ve Trump'ın Başkanlık süreçleri, hakikatin önemsizleşmesi çağında yalan iddialara dayalı göçmen karşıtı söylemin dijital aktörlerin aracılığıyla tarihte hiç görülmemiş bir hızda yayıldığını ortaya koymaktadır. 2020 seçimleri öncesinde göç meselesinin seçmen nezdinde azalan önemi sebebiyle, Trump'ın tehdit inşasının göçmenlerden Afrikalı Amerikalılara kaydığı iddia edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Hakikatin Önemsizleşmesi, Popülizm

ABSTRACT "Post-truth" was chosen as the "Word of the Year" by the Oxford Dictionary in 2016. It was defined as an adjective "relating to or denoting circumstances in which objective facts are less influential in shaping public opinion than appeals to emotion and personal belief." Although the term has been in use since 1992, it was the British referendum regarding the nation's withdrawal from the European Union and the US presidential election in 2016 that brought the term into wider usage. In this paper, the relation between the age of post-truth and anti-migrant discourses will be explored by looking into the case of Brexit and Trump's presidency. Anti-migration discourse was a significant part of the political propaganda in the "Vote Leave" campaign and Donald Trump's election campaign in 2016. Technology companies, social networks, and strategic communication agencies have become significant actors in the post-truth age. The peculiarity of the new media order in the post-truth age is the spread of lies at an incredible speed. It will be argued that Leave EU campaigners and Trump mobilized their voters by making post truth claims about migrants based on fears and prejudices of their targeted pool of voters. In this article Trump's anti-migrant policies during his presidency will be examined and his presidential campaigns in 2016 and 2020 will be compared in terms of their approach to migration issue. The cases of Brexit and Trump's presidency demonstrated that anti-migrant discourse based on lies have been spreading at unprecedented pace in the age of post-truth with the help of digital actors. It will be argued that since the issue of migration lost its urgency for the majority of voters before 2020 elections, Trump changed his threat construction from migrants to African Americans.

Keywords: Migration, Post-Truth, Populism

GİRİŞ

2016 yılında “post-truth” kelimesi, Oxford Sözlüğü tarafından yılın kelimesi seçilmiş ve çok tartışılır kavramlardan biri haline gelmiştir (BBC, 2016). 1992’de Steve Tesich ilk defa post-truth kavramını kullanarak, Watergate skandalı, Iran/Contra skandalı ve Körfez Savaşı örnekleri üzerinden yalanın Amerikan halkı için nasıl sıradanlaştığını anlatmış ve bunun ABD demokrasisinin geleceği açısından barındırdığı tehlikelere dikkat çekmiştir (Kreitner, 2016). Daha sonra Ralph Keyes, 2004 yılında yayınlanan “The Post-Truth Era: Dishonesty and Deception in Contemporary Life” başlıklı kitabında toplumlarda gittikçe yaygınlaşan yalanı ve aldatmayı, dürüstlüğü değer kaybedişini incelemiştir. Kavramın popülerlik kazanması 2016 yılında İngiltere’deki AB Referandumu ve ABD’deki başkanlık seçimi dolayısıyla olmuştur. Oxford Sözlüğü bu kavramı, “Nesnel hakikatlerin belirli bir konu üzerinde kamuoyunu belirlemede duygulardan ve kişisel kanaatlerden daha az etkili olması durumu” olarak tanımlamıştır (Oxford, 2016).

Bu makalede “post-truth” dönemi ve göçmen karşıtı söylemler arasındaki ilişki, Brexit ve Trump’ın başkanlık süreçlerine bakılarak incelenecektir. İlk bölümde post-truth kavramı açıklanacak ve “post-truth” dönemine aracılık eden teknoloji şirketleri, sosyal ağlar ve stratejik iletişim ajansları gibi aktörler tartışılacaktır. İkinci bölümde Brexit sürecinde göçmen-karşıtı söylemin Ayrılma Kampanyası tarafından nasıl kullanıldığı ve ayrılma kararının arkasında yatan etmenler tartışılacaktır. Üçüncü bölümde ise Donald Trump’ın göçmen karşıtı politikaları incelenecek ve göçmen karşıtı söylem açısından 2016 ve 2020 seçim kampanyaları karşılaştırılacaktır. Brexit ve Trump’ın Başkanlık süreçleri, hakikatin önemsizleşmesi çağında yalan iddialara dayalı göçmen karşıtı söylemin dijital aktörlerin aracılığıyla tarihte hiç görülmemiş bir hızda yayıldığını ortaya koymaktadır. 2020 seçimleri öncesinde göç meselesinin seçmen nezdinde azalan önemi sebebiyle, Trump’ın 2020 seçim kampanyasının hedefinde göçmenler yerine Afrikalı Amerikalılar vardır.

“POST-TRUTH” NEDİR?

Kavram farklı yazarlar tarafından farklı şekillerde Türkçeye çevrilmiştir. “Gerçek-ötesi” (Külcü 2017), “Gerçek-Sonrası”(Turkan-Ipek 2018), “Post-Olgusal” (Uzunoglu 2016) ve “Post-Hakikat” (Yanık 2017) gibi çeviriler önerilmiştir. Alpay’ın altını çizdiği gibi kelimedeki “post” ön eki “sonrası” anlamında değil önüne geldiği “truth” kelimesinin önemsizleşmesi anlamı taşır. “Truth” sözcüğünün Türkçe karşılığının da “gerçek” değil “doğruluk, hakikat” olduğuna dikkat çeken Alpay, post-truth kavramını “hakikatin önemsizleşmesi” olarak Türkçeleştirmiştir. Bu noktada gerçek ve hakikat arasındaki farkı tartışmakta fayda var. Zaman zaman birbirleri yerine kullanılan bu iki kavram üzerine felsefe ve dilbilimi alanlarında derin tartışmalar mevcuttur. Bu çalışmada iki kavram en genel anlamları içinde ele alınacaktır. Gerçeklik öznenin kendisinden bağımsız, nesnel olan, “bilinçten, bilen insan zihninden bağımsız olarak var olan her şey” olarak tanımlanmıştır. (Cevizci, 2014: 147) Hakikat ise gerçeğin insan zihnindeki karşılığıdır bu nedenle özne ile ilişkilidir. Hakikatin önemsizleşmesi gerçek ile hakikatin arasındaki bağın kopması sürecidir. Bugün karşı karşıya olduğumuz hakikatin önemsizleşmesi süreci yalanla bir tutulamaz. Yalandan çok daha karmaşık, kitlelerin önyargıları ve korkularına hitap etmek için farklı araçların kullanıldığı yalanı çokça içeren iddiaların kitleler arasında çok hızlı şekilde yayıldığı bir süreçtir. Alpay bu sürecin getirdiği yeniliği “kitlelerin, kendi önyargılarına, görüşlerine ya da kanaatlerine uyumlu olduğu sürece, yalanların yalan olduğunu bilse dahi onları hakikatmiş gibi kabul etmesi” olarak tanımlar (Alpay, 2017: 29).

Hakikatin önemsizleşmesi dönemi 2016 yılında bir anda ortaya çıkmamıştır. 2000’li yıllarda yazılan birçok eserde gittikçe güçlenen ve çılgın komplo teorilerine dayanan anti-entelektüalizm dalgasından bahsedilmiştir. Aynı dönemde, Avrupa’da “fake news” yalan haberlerin yaygınlaşmasıyla “fact-checking” (doğruluk kontrolü) sitelerinin sayısında hızlı bir artış olduğu görülmüştür (Külcü 2018: 80). Bu sitelerde yalan haberler çok kısa sürede ifşa edilse de, kitleler doğru olmadığı ispat edilen haberleri kendi dünya görüşlerine uyumlu oldukları sürece paylaşmaya devam etmektedir.

Hakikatin önemsizleşmesinin temellerinden bir tanesi yeni medya düzenidir (Alpay, 2017:42). 2000’li yıllarda mobil teknolojilerde kaydedilen gelişmeler sayesinde internet yayıncılığı, sıradan insanların da yapabileceği bir aktiviteye dönüşmüştür. Televizyonun aksine internet kullanıcıları, artık pasif izleyici konumundan içerik sağlayıcısı konuma geçmiştir. Akıllı telefonlar gibi mobil cihazların yaygınlaşmasıyla doğruluğu tartışmalı haberler, Facebook, Twitter gibi sosyal ağlar üzerinden hızla yayılma şansı bulmuştur. Pew Araştırma Merkezi tarafından 2018 yılında yapılan bir kamuoyu araştırması, Amerikalı yetişkinlerin yüzde 20’sinin başlıca haber alma kaynağının sosyal medya olduğunu ve bu oranın ilk defa yazılı basını tercih edenlerin oranını (yüzde 16) geçtiğini ortaya koymuştur (PEW 2018). Bu rakamlara bakıldığında, yeni medya araçları olan sosyal medya ve çevrimiçi haber sitelerinin çok sayıda insan tarafından başlıca haber alma kaynağı olarak kabul edildiği görülmektedir. Yeni medya düzenindeki yenilik Facebook gibi teknoloji şirketlerinin yalan haberlerin hızla paylaşılmasını ve yayılmasını sağlayan teknolojik altyapıyı herkesin kullanımına açmış olmasıdır.

2004’te kurulmuş bir sosyal ağ olan Facebook’un Kasım 2019 itibarıyla 2.7 milyar kullanıcısı (Statista, 2020), 2006’da kurulan Twitter’ın 330 milyon kullanıcısı (Statista, 2019), 2010’da kurulan Instagram’ın ise 2018 yılında 1 milyar kullanıcı vardır (Statista, 2018). Facebook, WhatsApp, Instagram ve Messenger gibi uygulamaları da bünyesinde barındırdığı için yeni medya düzeninde adeta bir tekel haline gelmiştir. Sosyal medya platformları, haber gibi görünen ancak rasyonel akıl yürütme, sorgulama ya da delil kullanma olmaksızın yaratılan sahte haberlerin çok hızlı bir şekilde kullanıcılar tarafından paylaşarak geniş kitlelere ulaşmasına imkân sağlamaktadırlar. Bu platformların yarattığı sorun “profesyonel haber toplama ve amatör söylenti/ satma arasındaki geleneksel ayrımı bozmasıdır” (Karagöz, 2018: 689).

Facebook, Apple, Google gibi dev teknoloji şirketleri, hakikatin önemsizleşmesi sürecine yalan haberlerin yayılmasına aracı olmalarının yanında, topladıkları kullanıcı verileri üzerinde çalıştıkları algoritmalar vasıtasıyla da hizmet etmektedirler. Bu algoritmalar sayesinde, kullanıcının alışveriş alışkanlıklarından dünya görüşüne uzanan geniş bir yelpazede kullanıcı hakkında bilgi sahibi olan şirketler, bu bilgileri ticari ve siyasi amaçla kullanmaktadır. İnternette karşımıza çıkan sayfalar, algoritmalar tarafından daha önce internette bıraktığımız izler işlenerek karşımıza çıkarılmaktadır. Kullanıcının kendini mutlu ve güvende hissederek platformu kullanmaya devam etmesi için karşısına kendi dünya görüşüyle uyumlu, önyargılarını onaylayan bildirimler, haberler düşmekte, kullanıcı kendi gibi düşünen insanlara yönlendirilmektedir. Algoritmalar, paylaşılan haberlerin doğrulamasını yapmak ya da yalan haber paylaşanları tespit etmek yerine kullanıcının kendi görüşlerine yakın insanlarla iletişim kurduğu alanlar olarak tanımlanan yankı odaları (echo chamber) oluşturmaktadır. Medya okuryazarlığı becerisine sahip olmayan ve enformasyon bombardımanına maruz bırakılan internet kullanıcıları, karşılaştıkları yalan haberlerin doğrulunu sorgulayamadığı için haber alma süreci dezenformasyon sürecinde dönüşmektedir (Aydın 2020:78).

Hakikatin önemsizleşmesi sürecine aracılık yapan sosyal ağlar ve teknoloji şirketleri dışında önemli bir başka aktör de stratejik iletişim ajanslarıdır. Bu ajanslardan biri olan Cambridge Analytica Trump'ın başkanlık seçim kampanyası etkin rol oynamıştır (BBC, 2018). Trump kampanyasının en büyük bağışçılarından Robert Mercer, Cambridge Analytica'nın kuruluşuna 15 milyon dolar mali kaynak sağlamıştır (BBC, 2018). Profesyonel takımlardan oluşan bu ajanslar veri madenciliği yaparak kitlelere direkt ulaşmayı başarmış ve onları manipüle edecek dezenformasyonu sistematik olarak yaymışlardır. Cambridge Analytica, Facebook tarafından kullanıcılar hakkında araştırma amacıyla toplanmış ve Facebook'un onayı olmadan erişilmesi mümkün olmayan verileri usulsüz olarak kullanmakla suçlanmıştır. Skandalın ortaya çıkmasından sonra Cambridge Analytica iflasını açıklamış, Facebook'a yöneltilen suçlamalar nedeniyle Facebook'un kurucusu Mark Zuckerberg 12 Nisan 2018'de Amerikan Kongresi önünde 10 saat ifade vermiştir (Solon, 2018). Temmuz 2019'da ABD Federal Ticaret Komisyonu, Facebook'un Cambridge Analytica skandalı nedeniyle 5 milyar dolar ceza ödeyeceğini ilan etmiştir (BBC 2019). Bu bir şirketin bugüne kadar ödemiş olduğu en büyük gizlilik ve veri ihlali cezasıdır. Cambridge Analytica ayrıca Brexit sürecinde ayrılma taraftarı Leave EU kampanyası ve aşırı sağcı UKIP partisi için çalışmıştır (Scott, 2019)

BREXIT

23 Haziran 2016'da, İngiltere vatandaşlarının yüzde 73'ü, AB'de kalma veya ayrılma seçeneklerinin oylandığı referanduma katılmış ve katılanların yüzde 51,9'u AB'den ayrılma yönünde oy kullanmıştır (BBC, 2016). Brexit sonrası yapılan bir araştırma, 18-24 yaş arası seçmenlerin büyük çoğunluğunun, geleceklerini etkileyecek bu referandumda "kalma", 65 yaş ve üstünde olan kesimin ise çoğunlukla "ayrılma" yönünde oy kullandığını ortaya koymuştur (Inglehart & Norris, 2016: 3). Gelenekçi, yabancı düşmanlığı, göçmen karşıtlığı ve ırkçılık eğilimleri yüksek, orta ve ileri yaşta kileri hedef kitle olarak belirleyen Vote Leave kampanyası, siyasal söylemini hedef kitlesinin korkuları ve önyargıları üzerine inşa etmiştir. Yalan haberler ve iddialarla toplum yönlendirilmiş ve yanıltılmıştır.

İngiltere'de ayrılma taraftarı kampanyanın kullandığı iddialardan biri, Türkiye'nin AB üyesi olacağı ve Türklerin büyük bir kısmının İngiltere'ye yerleşeceği iddiasıdır. Vote Leave tarafından 23 Mayıs 2016'da paylaşılan tweet aşağıdadır (Vote Leave, 2016)

David Cameron Türkiye'nin AB üyesi olmasını istiyor. Bizim Ulusal Sağlık Hizmeti Kurumumuz bununla nasıl başedecek? 23 Haziran'da kontrolü geri alalım.

TÜRKİYE (nüfus 76 milyon) AB'ye KATILYOR

Boris Johnson referandumdan bir hafta önce dönemin başbakanı David Cameron'a hitaben yazdığı mektupta yukarıdaki iddiayı paylaşmıştır. Mektupta AB'nin genişleme politikasının Türkiye'nin AB'ye üye olması yönünde olduğunu ve "Türkiye ile ortak sınırlara sahip olmamanın tek yolunun Ayrılma yönünde oy kullanmak ve 23 Haziran'da kontrolü geri almak" olduğunu yazmıştır (Morris, 2020).

Vote Leave kampanyası tarafından kullanılan bir başka iddia ise AB üyeliğinin yüksek ekonomik külfeti iddiasıdır. Üzerinde “AB’ye her hafta 350 milyon Pound gönderiyoruz, bunun yerine Ulusal Sağlık Hizmetlerimizi finanse edelim, Ayrılmaya Oy Ver, kontrolü tekrar geri alalım.” yazan otobüs Vote Leave kampanyasının önemli sembollerinden birine dönüşmüştür (Guardian, 2016) Bu iddianın gerçeğe dayanmadığı Birleşik Krallık İstatistik Kurumu ve uzmanlar tarafından ortaya konmuştur. Birleşik Krallık 2015 yılında AB’ye 17.8 milyar Pound katkı sağlamış, ve belirtilen tutarın 9.3 milyar Pound’u Birleşik Krallık’a iade (rebate) edilmiştir (Aras & Günar, 2018). King’s College Siyaset Enstitüsü tarafından Brexit sonrası yapılan bir araştırmaya göre aksi ispatlandığı halde halkın yüzde 42’si bu iddiaya inanmaktadır (KCL, 2018). Ayrılma taraftarlarının algıları ile hakikatler arasındaki uygunluğun ortadan kalkması, yalan olduklarını bilseler dahi bu yalanları hakikat olarak kabul etmeleri hakikatin önemsizleşmesi çağının ne kadar güçlü ve içinden çıkılmaz bir dönem olduğunun göstergesidir.

Oy verme davranışı sınıfsal olarak incelendiğinde, varlıklı orta sınıfların, tam veya yarı zamanlı çalışanların AB’de kalma yönünde; orta alt gelirli, işsiz, az eğitilmiş ve beyaz Hristiyanların ise AB’den çıkma yönünde oy kullandığı anlaşılmaktadır (İpek, 2018: 72). Teknolojiyi yakalamış, eğitim seviyesi yüksek ve küresel ekonominin parçası olabilmiş kesimlerin yaşadığı Londra’da çoğunlukla AB’de kalma tercihi çıkmıştır. Ancak eğitim seviyesi ve küresel anlamda rekabet edebilirliği düşük, kırsal kuzey bölgelerinde ise ayrılma kararı çıkmıştır (Jacobs & Mazzucato, 2016). Ekonomik krizden sonra uygulanan kemer sıkma politikaları ve üretim maliyetlerinin düşük olması sebebiyle üretimin gelişmekte olan ülkelere kayması, özellikle işçi sınıfının yaşam koşullarının daha kötüye gitmesine sebep olmuştur. Küresel ekonomik gelişmelerden kötü yönde etkilenen ve rekabet edebilme potansiyeli düşük olan kesimler için “AB üyeliğinin yüksek ekonomik külfeti” propagandası ikna edici olmuştur. Kendini geride kalmış hisseden kitlelerde elit karşıtlığı artarken, bu kesimlerin elit olarak gördüğü bilim insanlarına karşı güven azalmıştır.

Oylamadan önce politikacılar ve uzmanlar, AB’yi terk etmenin İngiltere’ye yol açacağı muazzam hasarla ilgili gerçekleri yoğun bir şekilde dile getirmiştir. Uzmanların tespitleri ve uyarıları karşısında ayrılık taraftarı olan siyasetçi Michael Gove ise şu açıklamayı yapmıştır: “Bu ülkenin insanları yeterince uzmanları dinledi” (Portes, 2017). Hakikatin önemsizleşmesi süreci bu noktada popülizmin seçkin karşıtlığı ile kesişmektedir. Cas Mudde (2004: 543) popülizmi dünyanın nasıl olması gerektiğine dair bir görüş olarak tanımlamaktadır. Bu görüş, toplumu “saf halk” ve “yozlaşmış elit” olarak iki homojen ve zıt gruba ayırmıştır. Buna göre siyaset, “genel iradenin (general will) isteğinin gerçekleştirilmesi” olarak ifade edilmektedir. Anti-entelektüalizm ve uzman karşıtlığı, popülist söylemde oldukça güçlüdür. Popülistler, sosyal ve siyasal kontekste göre belirli grupları (göçmenler, azınlıklar gibi) marjinalize ederek, onları çoğunluğa karşı tehdit olarak sunmaktadır. (Yabancı, 2016, p. 594). Küresel ekonomik krizler, terör olayları ve göç dalgaları gibi öngörülmesi zor risklerle karşı karşıya olan günümüz toplumlarında karmaşık sorunlara basit çözümler öneren ve belli grupları bu sorunların kaynağı olarak sunan popülist liderlerin yükselişe geçmektedir.

Suriye İç Savaşı sonrası, savaştan kaçan Suriyelilerin Avrupa ülkelerine çok zorlu yollardan, hatta ölümü göze alarak ulaşmaya çalışmalarıyla Avrupa, 2. Dünya Savaşı’ndan beri ortaya çıkan en büyük “Mülteci Krizi” ile karşı karşıya kalmıştır. Suriyeli sığınmacı ve mülteciler, popülist siyasetçiler tarafından Avrupa ekonomisine, değerlerine, kültürüne ve güvenliğine karşı bir tehdit olarak yansıtılmaktadır. Kontrol edemediği hatta hiç etki edemediği riskler karşısında kendini güvende hissetmeyen kitleler de popülist siyasetçilerin korku

tüccarlığına ve milli duyguları okşayan, nostaljiye dayalı söylemlerine inanmaktadır. Bu kitleler, nesnel hakikatleri bir tarafa bırakıp, korkularıyla ve duygularıyla karar vermektedir. Avrupa'daki Müslümanların "terörist" olduğu veya Amerika'daki Meksikalıların "suçlu" ve "tacizci" olduğu gibi gerçeklikten uzak iddialar, bu kitlelerde karşılık bulmaktadır (BBC,2016).

TRUMP DÖNEMİ

AB Referandumundan kısa süre sonra, kutuplaştırıcı, açıktan ırkçı, yabancı ve kadın düşmanı bir dili benimsemekten çekinmeyen Donald Trump'ın ABD başkanlık seçimini kazanması, hakikatin önemsizleşmesi döneminin bir başka göstergesi olmuştur. Trump siyasal, sosyal ve bilimsel bilgisi oldukça kısıtlı olan ve bu durumdan rahatsızlık duymayan, eğitimsiz insanları daha çok sevdiğini ilan eden bir siyasetçidir (Mishra, 2016). Evren Balta 2016'da Trump'ın başkanlık seçimlerindeki beklenmedik zaferini öfkeli seçmenlerle kurduğu ilişkiye bağlar.

"Başarısızlığı, beceriksizliği, konuşamaması, gereksiz yere böbürlenmesi ve her şeyden önemlisi müesses nizam olarak görülen gruplar tarafından aşağılanması bu öfkeli seçmenlerin onu kendilerinden biri olarak bağırmasına basmalarını sağlayacaktı. Müesses nizam onunla alay ettikçe, onlar onu daha da çok sahiplenecekti (Balta, 2020).

Kimdi bu öfkeli seçmenler? İngiltere'de ayrılma taraflarına benzer şekilde iş güvencelerini kaybeden, ev sahibi olma ihtimalleri oldukça zorlaşan, çocukları kendilerinden daha sağlıksız olacak, daha ağır koşullarda daha düşük ücretlere çalışmak zorunda kalacak olan kesimlerin öfkeleri Trump'ın "Önce Amerika" sloganında karşılık buldu. Gelir dağılımı arasındaki uçurumun derin olduğu ülkelerden biri olan ABD'de son 40 yılda lisans-ön lisans diploması olmayan erkeklerin maaşları ciddi şekilde geriledi (Acemoğlu, 2020). Trump'ın siyasal doğruculuktan uzak ifadeleri hiç çekinmeden söylemesi ayrıcalıklarını kaybettiklerini düşünen kitlelerle bağ kurmasını sağladı. Aralarında işçilerin, çiftçilerin, kırsal toplulukların yoğun olarak yer aldığı seçmen kitlesinin çoğu beyaz ve erkekti ve "kaynakların, gücün ve saygının yeniden dağıtımını talep ediyorlardı" (Balta, 2020).

Göçmen karşıtı söylem Trump'ın 2016 Başkanlık seçim kampanyasına hakimdi. 16 Haziran 2015'te adaylığını açıkladığı konuşmasında güney sınırına Orta Amerika ülkelerinden gelen göçmenleri engellemek için 450 mil uzunluğunda duvar inşa edeceğini ve inşaatı Meksika devletinin finanse edeceğini vaat etti (Walverde, 2016) . "Build the wall" (Duvarı inşa et) sloganı seçim mitinglerinde kitleler tarafından çok tekrarlan sloganlardan biri oldu. 2016'daki PEW kamuoyu araştırmasına göre göre göç meselesi seçmenlerin yüzde 70'i için çok önemliydi (PEW, 2016). Göçmenleri azılı suçlular ve Amerikalı işçilerin işlerini "çalın" vasıfsız işçiler olarak sunan Trump, göçmen sisteminin seçkinlere hizmet ettiğini ve kendilerini mağdur ettiğini düşünen beyaz kitleyi mobilize etmekte etkili oldu. Trump seçim kampanyası boyunca yakınları kayıtsız göçmenler tarafından öldürülmüş ailelerle bir araya geldi ve bu görüşmeler medyada geniş yer buldu. Göçmenlerin suç oranı ABD'de çok düşük olsa da, Trump göçmenleri hem kampanya sürecinde hem de başkanlığı sürecinde yalan iddialara dayanarak ulusal güvenliğe tehdit olarak sundu (Finley ve Esposito, 2019).

Trump'ın başkanlığı süresince göçü sınırlandırma için göçmen sisteminde geri alınması oldukça zor çok sayıda değişiklik yaptı. ABD'nin senelik mülteci kabulünü 1980' den beri en düşük seviyeye indirdi, vize

süreçlerini zorlaştırdı. Obama yönetiminin son yılında 110,000 mülteci kabul edilmişken, 2020’de 30,000 olan mülteci kotası 18,000’e düşürüldü (Krogstad, 2019). ABD dışında doğan üstün yeteneklilere verilen H-1B vizesi başvurularında ret oranı, 2015’te yüzde 6 iken 2020’de bu oran yüzde 30’a çıktı. COVID 19 pandemisi gerekçe gösterilerek 2020’de yayınlanan bir kararname ile H-1B ve L-1 (şirket içi transfer) vizesi sahibi yabancı ülke vatandaşlarının ABD’ye girişi durduruldu (NAE, 2019).

Trump’ın bir başka göç karşıtı politikası DACA programını bitirme kararı oldu. DACA (the Deferred Action for Childhood Arrivals) Çocukluk Dönemi Gelişleri İçin Ertelenmiş Eylem Planı, Haziran 2012’de Obama yönetimi tarafından uygulamaya konmuştu (NY Times, 2020). Bu program sayesinde aileleri tarafından çocuk yaşta ABD’ye getirilmiş 800,000’in gencin ABD’de yaşaması ve çalışması yasal güvence altına alınmış oldu. Eylül 2017’de Trump’ın DACA’yı bitireceğini açıklaması üzerine kendilerini Amerikan Rüyasına atıfla Hayalperestler (Dreamers) olarak tanımlayan ve DACA’dan yararlanan binlerce genç protesto eylemleri gerçekleştirdi. Tepkiyle karşılanan DACA’yı bitirme kararı Yüksek Mahkeme tarafından 2020’de iptal edildi (Zurcher, 2020).

Trump göçü kısıtlamak için Mayıs 2018’de “Sıfır Tolerans” politikasını uygulamaya koydu. Bu politika sonucu, ABD savcılarını sınırı yasadışı yollardan geçen göçmenler hakkında hiçbir kovuşturmayla başvurmadan dava açmaya başladı. Ebeveynler çocuklarından ayrılarak gözetim altına alındı, El Salvador, Guatemala ve Honduras gibi ülkelere geri gönderildi. Güney sınırında 4000 çocuğun ailelerinden ayrıldığı tahmin ediliyor (Carcamo, 2020). Trump’ın “Sıfır Tolerans” politikası gereği ailelerinden ayrılan çocukların tel örgülerle çevrilmiş kafeslere kapatıldığı fotoğrafları büyük tepkiyle karşılandı (Ward, 2018). Başkan Trump artan tepkiler nedeniyle başkanlık kararnamesi ile Haziran 2018’de bu uygulamaya son vermiş olsa da, 2018’den sonra en az 700 ailenin çocuklarından aile ilişkisi hakkında şüphe, refakatçi yetişkinin, basit suçlar da dâhil olmak üzere suç kaydı olması gibi başka sebeplerle ayrıldı (Bala & Rizer, 2019).

Başkan Trump göçmen karşıtı söylemlerini 2018 ara dönem Temsilciler Meclisi seçimleri öncesinde de devam ettirdi. Ülkelerindeki zulüm, şiddet, fakirlikten kaçmak için 13 Ekim 2018’de Honduras’ın San Pedro şehrinde yola çıkan ve yürüyerek ABD sınırına ulaşmayı amaçlayan göçmen kafilesini, Başka Trump “istila” olarak tanımladı. “Suçlular ve bilinmeyen Orta Doğulular aralarına karışmış. Sınır güvenliğini ve orduyu bunun Ulusal Acil Durum olduğu konusunda uyardım” şeklinde tweet atan Trump, tamamen sivillerden oluşan göçmen kafilesini bir ulusal güvenlik tehdidi olarak yansıttı (Trump, 2018). “Orta Doğulular” ifadesini pejoratif anlamda kullanması, Ortadoğuluları terörle ilişkilendiren ırkçı yaklaşımının göstergesiydi. Kafile Amerika Meksika sınırına gelmeden Meksikalı yetkililer tarafından durduruldu (Schrank, 2018). Temsilciler meclisi seçimlerinde Cumhuriyetçilerin 41 sandalye kaybederek çoğunluklarını kaybetmesi, Trump’ın göçmen karşıtı söyleme dayalı seçim stratejisi hakkında değişiklik yapmasında etkili olmuştur.

Trump’ın 2016 başkanlık kampanyası göçmen karşıtlığı üzerine kurulmuşken göç meselesi 2020 kampanyasının odağında değildi. Bu değişikliğin diğer bir sebebi göçle ilgili toplumsal algıdaki değişimdir. Seçim öncesi yapılan kamuoyu araştırmaları, göç meselesinin toplum nezdinde önceliğini kaybettiğini, göç ve göçmenler hakkındaki toplum algısının olumlu yönde değiştiğini ortaya koydu. PEW Araştırma Merkezi tarafından yapılan araştırmaya göre göç seçmenler için öncelik sırasında ekonomi, sağlık, Yüksek Mahkeme atamaları ve COVID gibi meselelerin ardından 9. Sırada yer almaktadır (PEW, 2020). Aynı merkez tarafından yapılan bir başka kamuoyu yoklamasına göre Amerikalıların yüzde 66’sı göçmenlerin çalışkanlıkları ve

yetenekleri sayesinde ABD'yi güçlendirdiklerini düşünürken, göçmenlerin Amerika'ya yük olduklarını düşünenlerin oranı yüzde 28'de kalmıştır (Budiman, 2020).

2016 kampanyasında tehdit unsuru olarak sunulan göçmenlerin yerini 2020 kampanyasında the Black Lives Matter (Siyahların Hayatı Değerlidir) hareketine katılan Siyahiler aldı. 2020'de Trump kendini "law and order" (kanun ve düzen) adayı olarak sundu (Narea, 2020). Siyahi karşıtlığına ve kurumsal ırkçılığa dikkat çekme amacı taşıyan Siyahların Hayatı Değerlidir hareketi, 2013 yılında silahsız genç Trayvon Martin'i vurarak öldüren polis memuru George Zimmerman'ın yargılandığı davada suçsuz bulunmasının ardından başlamıştı. 25 Mayıs 2020'de Minneapolis polisinin George Floyd'u öldürmesi sonrasında tekrar başlayan protesto gösterilerine geniş katılım gerçekleşti (BBC, 2020). Trump protestolar sırasındaki münferit yağma ve şiddet olaylarını abartarak, Demokrat valilerin yönetimindeki şehirlerde halkın güvenliğinin tehlikede olduğu iddialarında bulundu. "Kamu güvenliği" Trump'ın televizyon kampanyasında en çok tekrarlanan konu oldu (Hansen, 2020).

Donald Trump ve Joe Biden arasındaki başkanlık tartışmalarında göç meselesi sadece son tartışmada gündeme geldi. Moderatör Kristen Welker, Başkan Trump'a "Sıfır Tolerans Politikası" sonucu ailelerinden ayrılmış 545 çocuğun ailelerinin hala bulunmadığını hatırlattı ve bu çocukların şu an nerede olduğunu sordu. Trump'ın cevabı "çocuklar buraya çakallar (insan kaçakçıları) ve çok kötü insanlar, karteller tarafından getirildi" oldu. Trump'ın bu iddiası doğru değildi. Mahkeme kayıtları bu çocukların ABD'ye aileleri tarafından getirildiğini ortaya koymuştur. Trump ayrıca bu çocukların ailelerini bulmak için ABD federal devletinin bu mesele üzerinde çalıştığını iddia etti. Ama bu iddia da doğru değildi (Carcamo, 2020). Federal mahkeme, devletin aileleri bulmakla yükümlü olduğunu ilan etse de devlet arama yapmadı (CNN, 2020). Trump'ın bir başka iddiası ise tel örgülerle çevrili kafeslerin Obama yönetimi tarafından inşa edildiği ve çocukları ailelerinden ayırmanın Obama'nın politikası olduğuydu. Bu iddia da gerçekleri çarpıtıyordu. Tesisin Obama döneminde inşa edildiği doğrudur ama bu tesis çocukları ailelerinden ayırmak için hiçbir zaman kullanılmamıştı (Miroff, 2020). Trump'ın milyonların izlediği bir canlı yayında gerçeğe dayanmayan iddiaları rahatça dillendirebilmesi hakikatin önemsizleşmesi döneminde yalanın nasıl normalleştiğinin göstergesidir.

SONUÇ

Hakikatin önemsizleşmesi döneminde kitleleri yalan iddialarla bilinçli olarak yanlış yönlendiren kişileri ve kurumları cezalandırmak için yeterince yaptırım olmaması bu sürecin içinden çıkılmasını zorlaştırmaktadır. Yalan haberin yayılımını engellemek için gerekli hukuki altyapı kurulması elzemdir ama getirilecek yasal kısıtlamaların ifade ve basın özgürlüğünü ihlal etmemesi gerekir. Sosyal ağların yaygınlaşması ve internet yayıncılığı bir yandan kitleleri yanlış yönlendiren, provoke eden, kutuplaştıran haber ve iddiaların yayılmasını kolaylaştırırken, diğer taraftan da toplumsal hareketlerin haberleşmesinde, örgütlenmesinde ve eyleme geçme aşamalarında önemli rol oynamaktadır. Arap Baharı, Wall Street'i İşgal Et Hareketi ya da Siyahların Hayatı Değerlidir Hareketi gibi toplumsal hareketlerin gerçekleşmesinde sosyal medyanın rolü yadsınamaz. Basın özgürlüğünün tehdit altında olduğu otoriter rejimlerde internet gazeteciliği ve sosyal medya, bireylerin tarafsız haber alabilecekleri sınırlı alanlardan birine dönüşmüş durumdadır. Bu anlamda sosyal medya platformları bir yandan katılımcı demokrasi pratiği olarak katkı sağlarken, tekelleşme eğilimi gösteren dev teknoloji şirketlerinin demokrasiye etkisi soru işaretleri yaratmaktadır. Hakikatin önemsizleşmesinin önüne geçilebilmesi için yasal kısıtlamalara gitmek yerine, dijital medya okuryazarlığı

eğitiminin küçük yaşlardan itibaren verilmesi önemli bir adım teşkil eder. Bu eğitimler internet kullanıcılarının internetin tarafsız bilgi kaynağı olmadığını fark etmelerine, bilginin kaynağını sorgulamalarına ve yankı odalarından çıkmalarına katkı sağlayabilir.

BİBLİYOGRAFYA

- ACEMOĞLU, D. (2020). "Trump Son Amerikalı Popülist Olmayacak", <https://www.perspektif.online/trump-son-amerikalı-populist-olmayacak/> (03.12.2020)
- ALPAY, Y. (2017). *Yalanın Siyaseti*, Destek Yayınları, İstanbul.
- ARAS, İ., ve GÜNAR, A. (2018). "Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden Ayrılma Referandumu: Brexit Süreci ve Sonuçları", *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 6(2): 90-110.
- AYDIN, A. (2020). "Post Truth Döneminde Sosyal Medyada Dezenformasyon: COVID-19 (Yeni Koronavirüs) Pandemi Süreci", *Asya Studies*, 4(12), 76-90.
- BALA, N., ve RİZER, A. (2019). "Opinion | Trump's family separation policy never really ended. This is why.". <https://www.nbcnews.com/think/opinion/trump-s-family-separation-policy-never-really-ended-why-ncna1025376>, (03.12.2020)
- BALTA, E. (2020). "Amerikan Seçimlerinin Ardından: Siyaset, Yine Yeniden", *Birikim dergisi*, <https://birikimdergisi.com/haftalik/10336/amerikan-secimlerinin-ardindan-siyaset-yine-yeniden>, (03.12.2020)
- BBC. (2016). "EU Referendum Results", *BBC News*, <https://www.bbc.com/news/politics/eu-referendum/results>, (03.12.2020)
- BBC. (2016). "Post-truth' declared word of the year by Oxford Dictionaries", <https://www.bbc.com/news/uk-37995600>, (03.12.2020)
- BBC. (2016). "What Trump has said about Mexicans", <https://www.bbc.com/news/av/world-us-canada-37230916>, (03.12.2020)
- BBC. (2018). "Facebook verilerini satmakla suçlanan Cambridge Analytica'nın CEO'su: Trump'ın seçilmesinde önemli bir rol oynadık", <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43469086> (03.12.2020)
- BBC. (2020). "Sosyal medya etiketinden küresel harekete Black Lives Matter: Kurucuları gelinen noktayı nasıl görüyor?", <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55130715>, (03.12.2020)
- BBC. (2018). "5 soruda Facebook verilerini 'usulsüz kullanmakla' suçlanan Cambridge Analytica", <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43469094>, (03.12.2020)
- BİRGÜN. (2019). "Facebook'a Cambridge Analytica skandalı için para cezası", <https://www.birgun.net/haber/facebook-a-cambridge-analytica-skandalı-icin-para-cezasi-262851>, (03.12.2020)

- BUDİMAN, A. (2020). "Key findings about U.S. immigrants", Pew Research Center, <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/08/20/key-findings-about-u-s-immigrants/>, (03.12.2020)
- CARCAMO, C. (2020). "Immigration fact check: 'Who built the cages?'" <https://www.latimes.com/california/story/2020-10-27/presidential-immigration-debate-fact-check-and-who-built-the-cages> (03.12.2020)
- CASTELLS, M. (2005). Enformasyon çağı. İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- CNN. (2020). "Biden and Trump discuss how 545 children separated from their families should be reunited", https://edition.cnn.com/politics/live-news/presidential-debate-coverage-fact-check-10-22-20/h_ee98bf2ccf1abe63f4f36725e8b80c24 (03.12.2020)
- FINLEY, L ve ESPOSITO, L. "The Immigrant as Bogeyman: Examining Donald Trump and the Right's Anti-immigrant, Anti-PC Rhetoric", *Humanity&Society*, 44(2):1-20
- GUARDIAN. (2016). "Why Vote Leave's £350m weekly EU cost claim is wrong", <https://www.theguardian.com/politics/reality-check/2016/may/23/does-the-eu-really-cost-the-uk-350m-a-week>, (03.12.2020)
- HANSEN, C. (2020). "Immigration, Trump's Signature Issue, Takes a Back Seat in 2020 Campaign", <https://www.usnews.com/news/elections/articles/2020-10-22/immigration-and-the-wall-fade-from-trumps-2020-campaign>, (03.12.2020)
- INGLEHART, R., & Norris, P. (2016). *Trump, Brexit, and the Rise of Populism: Economic Have-Nots and Cultural Backlash*
- JACOBS, M., & Mazzucato, M. (2016). "The Brexit-Trump Syndrome: it's the economics, stupid." , <http://eprints.lse.ac.uk/69142/1/blogs.lse.ac.uk-The%20Brexit-Trump%20Syndrome%20its%20the%20economics%20stupid.pdf>, (03.12.2020)
- JOURNO. (2016). "2016'nin kelimesi seçildi: Post-truth", *Journo*, <https://journos.com.tr/2016nin-kelimesi-secildi-post-truth>, (03.12.2020)
- KARAGÖZ, K. (2018). "Post-Truth Çağında Yayıncılığın Geleceği", *TRT Akademi*, 3(6).
- KEYES, R. (2004). *The Post-Truth Era: Dishonesty and Deception in Contemporary Life*. St. Martins Press.
- KCL. (2018). "Public wrong on key facts around Brexit and impact of EU membership", <https://www.kcl.ac.uk/news/public-wrong-on-key-facts-around-brexit-and-impact-of-eu-membership> (03.12.2020)
- KREITNER, R. (2016). "Post-Truth and Its Consequences: What a 25-Year-Old Essay Tells Us About the Current Moment.", <https://www.thenation.com/article/archive/post-truth-and-its-consequences-what-a-25-year-old-essay-tells-us-about-the-current-moment/>, (03.12.2020)
- KROGSTAD, J. (2019). "Key facts about refugees to the U.S", Pew Research Center, <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/10/07/key-facts-about-refugees-to-the-u-s/>, (03.12.2020)

- KÜLCÜ, Ö. (2017). Kimin Doğrusu Gerçek Ötesi ve Yanlış Bilgiler Dünyasında Kanıt Olarak ve Arşivlere Yönelik InterPARES Truth Projesi. In Ö. Külcü, T. Çakmak & Ş. Eroğlu, Kamusal Alan Olarak Bilgi Merkezleri ve Yenilikçi Yaklaşımlar. Hiper Yayın.
- MİROFF, N. (2020). “Kids in cages’: It’s true that Obama built the cages at the border. But Trump’s ‘zero tolerance’ immigration policy had no precedent”, https://www.washingtonpost.com/immigration/kids-in-cages-debate-trump-obama/2020/10/23/8ff96f3c-1532-11eb-82af-864652063d61_story.html (03.12.2020)
- MİSHRA, P. (2016). “The Anti-Élite, Post-Fact Worlds of Trump and Rousseau”, <https://www.newyorker.com/culture/culture-desk/for-the-love-of-the-poorly-educated> (03.12.2020)
- MORRIS, C. (2020). “Brexit: Did Boris Johnson talk Turkey during referendum campaign?”, <https://www.bbc.com/news/uk-politics-46926119>, (03.12.2020)
- MUDDE, C. (2004). The Populist Zeitgeist. *Government And Opposition*, 39(4), 541-563.
- NAE. (2019). “New American Fortune 500 in 2019”, <https://data.newamericaneconomy.org/en/fortune500-2019/> (03.12.2020)
- NAREA, N. (2020). “Immigration was at the core of the 2016 election. It’s no longer a winning issue for Trump”, <https://www.vox.com/policy-and-politics/21540020/trump-immigration-2020-election> (03.12.2020)
- NY TIMES. (2020). “Trump Says Administration Will Try Again to End ‘Dreamers’ Program”, <https://www.nytimes.com/2020/06/19/us/politics/trump-daca.html>, (03.12.2020)
- OLIVER, J., ve RAHN, W. (2016). “Rise of the Trumpenvolk”, *The Annual of The American Academy Of Political And Social Science*, 667(1), 189-206
- OXFORD. (2020). “Oxford Word of the Year 2016”, <https://languages.oup.com/word-of-the-year/2016/>, (03.12.2020)
- PEW. (2016). “Top voting issues in 2016 election”. <https://www.pewresearch.org/politics/2016/07/07/4-top-voting-issues-in-2016-election/>,(03.12.2020)
- PEW. (2018). “Social media outpaces print newspapers in the U.S. as a news source”, <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/12/10/social-media-outpaces-print-newspapers-in-the-u-s-as-a-news-source/>,(03.12.2020)
- PEW. (2020). “Important issues in the 2020 election”, <https://www.pewresearch.org/politics/2020/08/13/important-issues-in-the-2020-election/>, (03.12.2020)
- PORTES, R. (2017). “The people of this country have had enough of experts”, <https://www.london.edu/think/who-needs-experts>, (03.12.2020)
- REUTERS. (2018). “Migrant caravan: What is it and why does it matter?”, <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-45951782>, (03.12.2020)

- SCOTT, M. (2019). "Cambridge Analytica did work for Brexit groups, says ex-staffer", <https://www.politico.eu/article/cambridge-analytica-leave-eu-ukip-brexit-facebook>, (03.12.2020)
- SCHRANK, D. (2018). "Migrant caravan halted on Mexico-Guatemala border, pressure to turn back mounts". <https://www.reuters.com/article/us-usa-immigration-caravan-idUSKCN1MT1WM>, (03.12.2020)
- SOLON, O. (2018). "Fact-checking Mark Zuckerberg's testimony about Facebook privacy", <https://www.theguardian.com/technology/2018/apr/11/fact-checking-mark-zuckerberg-testimony-congress> (03.12.2020)
- STATISTA. (2018). "Instagram monthly active users" <https://www.statista.com/statistics/253577/number-of-monthly-active-instagram-users/>, (03.12.2020)
- STATISTA. (2019). "Twitter: monthly active users worldwide", Statista, <https://www.statista.com/statistics/282087/number-of-monthly-active-twitter-users/>, (03.12.2020)
- STATISTA. (2020). "Facebook MAU worldwide 2020", <https://www.statista.com/statistics/264810/number-of-monthly-active-facebook-users-worldwide/#:~:text=With%20over%202.7%20billion%20monthly,the%20biggest%20social%20network%20worldwide> (03.12.2020)
- TRUMP, D. (2018). Twitter, <https://twitter.com/realDonaldTrump/status/1054351078328885248>, (03.12.2020)
- TURKAN-İPEK, I. (2018). "Risk Toplumunda Seçimler", *Sosyoekonomi*, 26(36), 65-79,
- UZUNOĞLU, S. (2016). Post-truth nedir? Bu sirkte yaşamaya mecbur muyuz? <https://journos.com.tr/post-truth-nedir>, (03.12.2020)
- VOTE LEAVE. (2016). "David Cameron wants Turkey to join EU" https://twitter.com/vote_leave/status/734664463757004800?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etwembed%7Ctwterm%5E734664463757004800%7Ctwgr%5E%7Ctwcon%5Es1_&ref_url=https%3A%2F%2Fwww.bbc.com%2Fnews%2Fuk-politics-46926119, (03.12.2020)
- WALWERDE, M. (2016). "PolitiFact - How Trump plans to build, and pay for, a wall along U.S.-Mexico border", <https://www.politifact.com/article/2016/jul/26/how-trump-plans-build-wall-along-us-mexico-border/>, (03.12.2020)
- WARD, A. (2018). "How the world is reacting to Trump's family separation policy", <https://www.vox.com/world/2018/6/20/17483738/trump-family-separation-border-trudeau-may-reaction>.
- YABANCI, B. (2016). "Populism as the problem child of democracy: the AKP's enduring appeal and the use of meso-level actors", *Southeast European And Black Sea Studies*, 16(4), 591-617.
- ZURCHER, A. (2020). "What Supreme Court's Daca ruling means for Trump and Dreamers", <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-53098453>, (03.12.2020)